

ANTONI MAESTRE BROTONS

ELS LLIBRES MEDIÀTICS:
LA TRANSGRESSIÓ DE L'ESCRITURA

1. *NOUS CONTEXTOS PER A L'ORALITAT*

Si bé tradicionalment el registre col·loquial s'associava al discurs oral, cada cop es manifesta més en l'escrit. Es tracta d'un fenomen que fins ara només es detectava en les escriptures prenortatives o dialectals i en algunes manifestacions literàries adreçades a un públic massiu i poc lletrat com el teatre i la premsa populars del segle XIX. En els darrers anys han nascut nous gèneres en què la llengua escrita se sotmet al dictat de moltes pautes de la llengua oral i col·loquial: els xats, els correus electrònics i els missatges de text. D'altra banda, els programes d'entreteniment de la televisió i de la ràdio expressen un registre col·loquial tradicionalment vedat en contextos de comunicació pública. Aquest fenomen és un exponent d'allò que Ong (1987: 134) anomena *oralitat secundària*, pròpia dels mitjans de comunicació de masses, facilitada per la tecnologia i relativament espontània.

Els anomenats *llibres mediàtics* se sumen al conjunt d'aquestes escriptures oralitzades, ja que transcriuen part dels continguts dels programes televisius i radiofònics —monòlegs, entrevistes, concursos, magazines.¹ El resultat d'aquestes transcripcions són textos escrits, però profundament marcats per l'oralitat i per un registre col·loquial, tot i que amb graus diversos segons els casos. Juntament amb

1. Aquestes obres han proliferat en els últims anys; ho corroboren els onze llibres de monòlegs d'Andreu Buenafuente i altres com ara *Quin món de mones*, de Celdoni Fonoll (Cossetània, 2006); *Autoindefinit* (Bromera, 2006); *El llibre de les emocions*, de Gaspar Hernández (L'Esfera dels Llibres, 2006); *No em ratllis*, de diversos autors (Columna, 2007); *Caçadors de paraules*, de Roger de Gràcia (Ara Llibres, 2007); *Estan bojos, aquests catalans, de diversos autors* (Angle, 2008); *Memòries d'altres*, d'Àngel Casas (Quaderns Crema, 2008) o *Cabòries. La volta al Polònia en 80 graus*, de Toni Soler (Columna, 2008).

els textos de l'àmbit electrònic, han contribuït a crear un nou registre híbrid que qüestiona les dicotomies tradicionals text oral / text escrit i text col·loquial / text formal. Pel que fa als llibres mediàtics, es tracta de textos escrits per a ser dits —monòlegs, guions— o bé de textos orals més o menys espontanis —amb un cert grau de preparació però també de naturalitat: concursos, entrevistes, consultes. En canvi, els missatges de text, els xats i els correus electrònics —potser no tant aquests últims— més aviat donen forma escrita a una producció que es pretén que sigui tan pròxima a l'oral com es pugui i que, de fet, n'és una mera transcripció. Per tant, hi apareixen totes les característiques sintàctiques i lèxiques de la llengua oral —absència de puntuació i d'accentuació, elisions, abundància de repeticions, interjeccions. El codi escrit s'hi usa d'una manera especial per transmetre les característiques pragmàtiques impossibles d'expressar en una comunicació a distància, especialment les que expressen emotivitat: és el cas de les majúscules i les emoticones. Les abreviatures, ja utilitzades en la documentació administrativa o els textos acadèmics, es rendibilitzen per obtenir la màxima rapidesa en l'emissió i la recepció del missatge. Com que es tracta de textos pertanyents a un àmbit d'ús privat, hi afloren els col·loquialismes i l'escriptura dialectalitzada, que reflecteix la pronunciació. Com hem comentat abans, aquests nous gèneres s'associen a un nou registre —Torres i Payrató (2003: 332) l'anomenen *pseudocolloquial*— que suggereix una transcripció d'una conversa imaginada, una emulació d'una comunicació en presència dels interlocutors, amb totes les característiques que comporta: rapidesa, interactivitat, espontaneïtat, informalitat i expressivitat.

Bassols i Segarra (2009) també anomenen el registre dels mitjans de comunicació amb el mateix terme que Torres i Payrató: *pseudocolloquial* o *colloquial mediatitzat*. No obstant això, hi ha diferències remarcables. En general, els textos electrònics i els mediàtics pertanyen a àmbits d'ús distints —privat i públic, respectivament—, amb totes les conseqüències que això implica. Per concretar-ho més, el que determina en última instància el grau d'aproximació major o menor al registre col·loquial és la relació entre els participants, segons siguin coneguts —familiars, amics— o no. Això determinaria que els xats públics o els comentaris dels lectors en els diaris digitals resultin més

formals en general. I, sobretot, determina el que O'Keefe (2006: 22) denomina *pseudointimitat* —*pseudointimacy*—, és a dir, la il·lusió d'una relació interpersonal privada. En conseqüència, la utilització d'elements col·loquials facilita la creació d'aquest efecte.² Aquestes marques s'afegeixen a altres estratègies com ara les tàctiques per simular copresència, la creació de la imatge del presentador del programa com algú pròxim i quotidià que genera confiança en els oients i espectadors i també la construcció d'una relació íntima a partir d'una base diferent a la de les relacions familiars o amistoses, com ara la nacionalitat, l'edat, la ideologia, el grup social, els interessos comuns o, com diem, el llenguatge col·loquial.

Com bé destaquen Bassols i Torrent (2007: 32) en referència als magazins televisius, l'ús d'aquest registre exerceix una funció clarament persuasiva que permet al presentador del programa apropiarse a un tipus de receptor model jove, mitjançant la identificació amb un dels seus principals signes d'identitat: l'argot, el codi informal. A més, l'humor col·labora amb el llenguatge per assolir l'efecte persuasiu desitjat: el consum del programa. Col·loquialisme i humor són, doncs, dos recursos retòrics força relacionats que pretenen aconseguir la connivència dels receptors. D'altra banda, els productors d'aquests programes sostenen que l'aproximació al català parlat actualitza el model conservador de llengua escrita estàndard i l'adequa a un tipus de comunicació massiva com la ràdio i la televisió. La presència en el català col·loquial de barbarismes i el reflex en el model lingüístic que divulguen aquests programes ha generat una polèmica que entronca amb la discussió més àmplia dels anys vuitanta sobre el tipus d'estàndard modern adequat a les necessitats comunicatives actuals —el català *heavy* i el català *light* (KAILUWEIT, 2002)—, un fenomen que s'entén perfectament si es té en compte la situació minoritzada del català durant segles.

A banda d'aquests gèneres nascuts a l'empara dels nous mitjans de comunicació social, molts trets de la llengua col·loquial es fan palesos

2. O'Keefe (2006: 97-124) enumera les marques de pseudointimitat usades en la ràdio i la televisió: pronoms —*jo, tu, nosaltres*—, vocatius informals i afectuosos, marcadors pragmàtics —que expressen l'actitud i la intenció del parlant— i respostes rutinàries —del tipus *bé, exacte, aha, mmm, naturalment, correcte*.

en altres textos escrits tradicionals literaris i periodístics —sobretot els d'opinió: columnes, cròniques i articles—, en què els col·loquialismes i l'estil oralitzant té molt a veure també amb la selecció d'un tipus concret de receptor, amb l'humor i amb les estratègies de persuasió: les columnes de Quim Monzó o d'Empar Moliner així ho corroboren (MAESTRE, 2006: 198-201). Malgrat això, no hi ha dubte que en la societat actual s'afavoreix la llengua escrita i el registre formal com a referents modèlics, en detriment de l'oral i col·loquial, titllat de vulgar i incorrecte. La polèmica relacionada amb els llibres anomenats mediàtics està influïda pels criteris sociolingüístics que impedeixen la irrupció d'un registre col·loquial, ple de barbarismes i fins i tot de vulgarismes, en els mitjans de comunicació i en els llibres. De tota manera, la rigidesa de les normes del discurs escrit es palesen encara en els llibres mediàtics, si bé en grau diferent, ja que una anàlisi de les característiques lingüístiques desmenteix la impressió de col·loquialitat extrema. Més aviat, es tracta de textos escrits formals amb una aparença d'espontaneïtat, relacionada amb el to informal i humorístic que s'hi vol conferir, assolida sobretot mitjançant l'ús del lèxic.

2. ELS LLIBRES MEDIÀTICS

Els llibres mediàtics són aquells que transcriuen les intervencions orals de programes radiofònics i televisius o bé en reproduïxen els guions, marcats fortament per l'execució oral que els justifica. Per tant, recullen per escrit textos orals mitjanament espontanis o textos escrits oralitzats que, de manera anàloga a les denominacions que empen Bassols i Segarra (2009), anomenaríem escriptura *pseudoformal* o *es-crits mediatitzats*. Aquest tipus d'obres s'adrecen al mateix públic dels programes i es pot concebre com un producte de marxandatge. El valor publicitari, juntament amb el model de llengua que reproduïxen els textos, constitueix un motiu de menyspreu per a certs sectors socials, que en critiquen la finalitat comercial i la nul·la qualitat literària.³

3. Per exemple, Monzó (2003) es fa ressò d'aquesta crítica en un article d'opinió titulat *Els empestats*.

Es pot considerar precursora dels llibres mediàtics l'obra de Barnils, Monzó i Vendrell, publicada el 1987, a la qual va seguir *Pasta gansa*, de Miquel Calzada (Quaderns Crema, 1994). De fet, es considera que aquests autors van ser els primers a introduir en la televisió i la ràdio un tipus de programa adreçat als joves, ple d'humor, poc convencional i que usava un registre col·loquial i un estil desimbolt i fins i tot irreverent. En el cas de Monzó, aquest estil és paral·lel al de les seves columnes dels diaris; així mateix, la publicació en forma de llibre de textos originaris de la televisió i la ràdio manifesta una concepció àmplia de les pràctiques literàries o de l'escriptura tal com defensa l'escriptor i que és típica d'una època en què es difuminen les fronteres entre discursos creatius i entre gèneres.

La transcripció dels textos orals en aquestes obres implica una sèrie de canvis; de fet, moltes de les característiques més definitòries de l'oralitat s'esborren i el resultat sols conserva, en major o menor mesura, un regust oralitzant, col·loquialitzant, palès en certs fraseologismes, paraules i expressions col·loquials, seqüències dialogals estructurades en pregunta i resposta, algunes construccions sintàctiques i altres elements que especificarem més endavant. L'objectiu és conservar tant com sigui possible certs trets que facin l'efecte d'espontaneïtat i naturalitat pròpia de la parla, amb la intenció de captar l'atenció i l'interès dels receptors. Ara bé, els monòlegs, en què el treball de l'oralitat és força important —gestualitat, vocalitzacions, figures retòriques humorístiques, canvis de registre, veu i entonació—, en passar a l'escrit, disminueixen el potencial comunicatiu.

Mestres (2003: 78) adverteix que la transcripció literal és impossible, més difícil com més informal o espontani és un text i sempre reduccionista. Altres factors que, segons aquest estudiós, intervenen en la fidelitat de la transcripció és el tipus de destinatari i el grau de difusió —com més alt, més acurat és el text escrit resultant.

En el pas del canal oral a l'escrit, es produeixen una sèrie de transformacions. D'entrada, el caràcter diferit en l'espai i en el temps s'allarga i es perd en bona mesura l'espontaneïtat i la naturalitat, que ja són relatives en els programes a causa de la preparació prèvia dels guions. Pel que fa a les entrevistes, moltes vegades les preguntes i fins i tot les respostes estan pactades i, com a fruit de la transcripció, s'eli-

minen trets de l'oral com ara repeticions, frases inacabades o tics i fins i tot es condensen les intervencions dels personatges si són massa extenses. El grau de fidelitat global sol ser entre mitjà i alt (MESTRES, 2003: 101). D'altra banda, els monòlegs se solen basar en un text escrit que es teatralitza i deixa poc marge a la improvisació. La manipulació de les transcripcions en el cas de les consultes radiofòniques —programes en què els oients intervenen a través del telèfon o del correu electrònic— també és notòria. Per exemple, l'autor del llibre *Prohibit als pares* especifica que les respostes dels especialistes a les consultes no són les mateixes que van donar en el seu moment, sinó que s'han millorat per atorgar més credibilitat a la informació. Per tant, s'anulla gairebé completament la naturalitat del programa emès en directe, derivada de la interacció entre els participants i els presentadors.

D'acord amb l'esquema de Gregory i Carroll (*apud* PAYRATÓ, 1996: 62), que tracta de mostrar les interseccions possibles entre oralitat i escriptura, les entrevistes són textos orals mitjanament espontanis —ja que consten d'un guió de preguntes. D'altra banda, els monòlegs serien textos escrits per a ser dits com si no estiguessin escrits, mentre que el consultori de *Prohibit als pares* combina tant textos escrits per ser llegits com textos orals no espontanis —preguntes dels radiooients— i espontanis —respostes dels conductors del programa. Una vegada transcrits, tots esdevenen textos escrits per a ser llegits com si s'escoltessin i, per això, la feina d'adaptació a les normes del discurs escrit i formal bandeja o reproduïx determinats trets discursius i lingüístics de l'original.

La transcripció suprimeix, en general, tots els ingredients no verbals de l'oralitat: els elements proxèmics —nuls en el cas dels programes radiofònics, però importants en els monòlegs televisius, en què l'humorista actua enfront d'una audiència situat en una posició privilegiada al plató—, els elements cinèsics —moviments corporals, gestos, d'importància cabdal també en els monòlegs—, les característiques físiques, el paral·lenguatge —la veu, les vocalitzacions— i els elements de l'entorn —decorat, música.

L'ortografia oculta la varietat diatòpica dels interlocutors, ben manifesta en el discurs oral i parcialment palesa en l'escriptura dialectalitzada dels missatges de text i dels xats. Tan sols se'n conserva algun

tret —vocabulari, morfologia verbal— de poca rellevància. En canvi, en el cas de *Prohibit als pares*, es deixa notar la varietat diastràtica o diacrònica dels joves —receptor model del programa—, encara que aquesta variació també es pot atribuir als factors situacionals, ja que la variació dialectal, l'argot i el registre col·loquial apareixen imbricats en la parla juvenil.

L'anàlisi de les obres que portarem a terme es basarà en els factors que defineixen els registres, especialment els que tenen més repercussió en la configuració de la varietat funcional pròpia dels llibres mediàtics. En primer lloc, el mode o el canal —concretament les circumstàncies concretes de l'enunciació original— divergeixen de les coordenades enunciatives creades en el llibre, però sens dubte, hi influeixen en diferents graus. Pel que fa al mode, també es consideren les normes reguladores del discurs escrit, més estrictes quant a l'ús lingüístic en tots els nivells: fònic —en aquest cas, ortogràfic—, sintàctic, morfològic, lèxic i sociolingüístic —cortesia verbal. En segon lloc, hi ha el tenor personal o les característiques socials dels interlocutors: edat, extracció social, formació cultural, posició. Respecte al tenor funcional, el propòsit comunicatiu bàsic dels textos mediàtics és entretenir, més que informar o educar. Finalment, el camp o tema també intervé en la caracterització del registre d'aquestes obres. Molts trets que Bassols, Rico i Torrent (2007) atribueixen a llenguatge «colorista» i altament persuasiu dels magazins radiofònics es retroben en els llibres mediàtics: fraseologia, enunciats exclamatius, col·loquialismes, vulgarismes, figures retòriques i estrangerismes.

3. TRES EXEMPLES DE LLIBRES MEDIÀTICS

3.1. El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico: *l'art de l'entrevista*

Es tracta d'un llibre que publica una selecció de les entrevistes realitzades en el programa del mateix títol, emès per Catalunya Ràdio entre 1984 i 1985 i conduït per Ramon Barnils, Quim Monzó i Jordi Vendrell, que van crear el grup de la Mercantil Radiofònica. Recull set

entrevistes a diferents personalitats de la cultura catalana: l'historiador Josep Termes, el periodista Manuel Ibàñez Escofet, el periodista Xavier Domingo, l'escriptor Pere Calders, l'actor Albert Boadella, el monjo Maur M. Boix i l'historiador Miquel Batllori. Les entrevistes, recuperades i transcrites, només són una part del programa.

En general, es comprova clarament que les entrevistes han estat passades pel sedàs de la transcripció i que s'han adaptat a les normes que regulen el discurs escrit. A més, cal afegir-hi les circumstàncies concretes de l'enunciació típica d'un programa radiofònic, associat a la modalitat estàndard de la llengua. També s'han de tenir en compte altres factors com ara l'edat —són persones adultes— i el nivell cultural de tots els personatges entrevistats, que es pot dir que és alt, ja que es tracta d'intel·lectuals i escriptors. Tot això fa que el registre del text sigui molt pròxim al característic del discurs escrit general, amb algunes concessions al caràcter dialògic i a una certa informalitat que els conductors del programa i els mateixos entrevistats volen imprimir al seu discurs. L'interès del llibre rau en el contingut informatiu de les respostes. De tota manera, el tema també influeix en la naturalesa més o menys col·loquial dels textos. Per exemple, l'entrevista a Xavier Domingo conté molts més dialectalismes i vulgarismes que la resta, ja que la primera part de l'entrevista se centra en temes sexuals, un tema propici a la desimboltura expressiva i l'humor.

En relació a les característiques sintàctiques, hi ha frases finals interrogatives que inclouen marcadors fàtics que interpel·len l'interlocutor: «¿Oi, Ramon?» (p. 11), «(...) i això es nota, ¿no?» (p. 18). També hi ha paral·lelismes, com l'epífora o epístrofe: «Ja m'ha portat prou disgustos, ja» (p. 11), «Molt, m'agrada molt» (p. 77). En relació als paral·lelismes, també hi ha repeticions intensificadores, molt freqüents en la conversa (CUENCA, 2007: 192-193): «R. B. Està bé: és una autobiografia del Solé Tura, l'autobiografia de l'intel·lectual orgànic. J. T. Bastant, bastant, i els seus tics (...)» (p. 23), «A mà, a mà» (p. 29), «No, no» (p. 29). Es detecta especialment l'abundància de punts suspensius, mitjançant els quals l'emissor deixa al receptor la tasca d'inferir la informació que manca. Sovint es tracta d'una crítica i, per això, adopta també en ocasions un to irònic. Actuen, doncs, com un instrument de modalització del discurs, que evidencia l'actitud de l'interlo-

cutor cap al seu enunciat: «Com que hi va haver una mica de polèmica..., és una presumpció pensar (...)» (p. 11); «(...) en aquest país en què tan poca gent va lluitar contra la dictadura, als pocs que ho feien se'ls ha de tenir un mínim de respecte; i això és veritat: gent que la va passar més o menys magra anant i venint... em penso que de tant en tant convé dir-ho» (p. 23).

Ara bé, el fenomen típic del discurs oral més representat en el text escrit del llibre és la topicalització, és a dir, l'anteposició d'un fragment de l'oració a la resta i que n'esdevé tòpic (PAYRATÓ, 1996: 112). Aquest fenomen transgredeix l'ordre no marcat de l'oració, propi de la llengua escrita. Si l'element topicalitzat és llarg, està seguit d'una coma que marca aquest desplaçament: «Ajuts per a treballs científics que he demanat al ministeri —*tòpic*—, me'ls han negat tots, i etc. —*comentari*—» (p. 12).

Entre els connectors, s'observa l'ús —tot i que reduït— de la conjunció illativa *doncs*, que serveix per a unir dos fragments de discurs, però que realment no aporta cap significat: «(.) perquè realment els que hi ha treballat més s'adonen que els altres en fan una simplificació, *doncs* aquesta gent haurien de fer una certa reacció i demanar més serietat (...)» (p. 16). Així mateix, és interessant la utilització de l'adverbi *ara* com a connector de contrast, que és una reducció de la forma més formal *ara bé*: «ara, crec que de cara a Catalunya això dóna poc, ¿eh?» (p. 35). Entre els connectors que ordenen el discurs en figura un que és més propi de l'oralitat que dels textos escrits: «Canviant de tema: ¿que et truca gaire, el Prenafeta?» (p. 64).

En l'apartat del lèxic, hi ha una gran profusió de fraseologismes, com ara frases fetes, un important element modalitzador que expressa l'actitud del parlant: «Això sempre ha sigut una olla» (p. 11), «Déu n'hi do» (p. 15), «fots el camp» (p. 24), «fer volar coloms» (p. 27), «Me la bufen» (p. 33), «hi pots dir el que et passi pels nassos» (p. 42), «guanyar-me les garrofes» (p. 76), «*Cambio 16* li fa molt el llit al Pujol» (p. 94), «has muntat uns Cristos» (p. 130), «Bona nit i tapa't» (p. 157). També hi ha locucions nominals: «Això, rai» (p. 16), «l'any de la picor» (p. 30), «ni fu ni fa» (p. 30), «L'hòstia!» (p. 35), «hi haurà un embús de ca l'ample» (p. 168); locucions adverbials: «ho dic *en conya*» (p. 27), «A viure de l'assumpte *i avall*» (p. 48), «en pilotes» (p. 70);

locucions adjectivals: «una cosa guai del Paraguai» (p. 112); refranys: «De més verdes en maduren!» (p. 89). En relació als fraseologismes i les expressions lexicalitzades, hi ha comparacions clixé: «sóc un presumit com una casa» (p. 103).

Així mateix, trobem afegitons que no aporten significat a l'oració i que expressen una certa imprecisió: «Aleshores, aquesta mitologia del “chicarrón del norte” i del basc *i tal* s'ha portat molt (...)» (p. 12), «(...) varen estar, evidentment, molt barallats i discutint-se *i així*» (p. 13). Entre els mots bagul, destaca una paraula, *fotre*, que desplega una variada gamma de significats: «l'hem de fotre fora» (p. 75), «fotre-s'ho fred» (p. 84), «em foten un fàstic, els animals, acollonant!» (p. 99), «tant se me'n foten» (p. 124). També hi ha cabuda per al pronom neutre *això*: «(...) això del Khomeini» (p. 17).

El lèxic col·loquial i els vulgarismes també tenen cabuda en aquestes entrevistes, si bé són escassos: «collonada» (p. 31), «manso» (home) (p. 40), «paia» (p. 44), «fumut» (p. 52), «sarau» (p. 52), «acollonant» (p. 70), «trempava» (p. 70), «guipar» (p. 71), «figa» (p. 73) «quiqui» (p. 80), «prenyada» (p. 80), «collonut» (p. 81), «cardar» (p. 81), «calés» (p. 83), «merder» (p. 86), «impepinable» (p. 89), «pixafredes» (p. 91), «saltataulells» (p. 94), «marro» (p. 112), «alucineu» (*sic*) (p. 158). Fins i tot hi ha renecs, producte de la familiaritat que els interlocutors volen imprimir a la conversa: «cony!» (p. 39), «Sóc un fill de puta, digue-ho» (p. 54), «porc» (p. 54). Quant als castellanismes, hi ha «cigarro» (p. 49), «sèria» (p. 69), «tinglado» (p. 93), «horteras» (p. 94).

Respecte a la morfologia, hi ha poques característiques col·loquials: el participi del verb *ser* que Jordi Vendrell conjuga sistemàticament *sét* en comptes de *sigut* o *estat*. També hi ha algun sufix apreciatiu: «innocentota» (p. 34), «culets» (p. 76). Els sufixos també permeten crear paraules inventades o neologismes de collita pròpia: «llepaculisme» (p. 94). El canvi de sufix és també un mecanisme per a engendrar paraules d'argot: «trotskos» (p. 96).

Quant als trets pragmàtics, un dels primers aspectes que crida l'atenció és l'ús dels dítics personals, ja que reflecteixen el tractament donat a l'interlocutor i estableixen la relació social entre entrevistat i entrevistadors. Mentre que amb Maur M. Boix, monjo de Montserrat,

i Miquel Batllori, historiador i jesuïta, utilitzen la dixi social —*vostè* en el primer cas i *vós* en el segon—, els conductors del programa tuten la resta de convidats. No es tracta d'una qüestió d'edat, ja que Pere Calders és un escriptor ja gran i s'hi adrecen usant el *tu*, sinó probablement de distància i respecte. De fet, l'entrevista més formal i seriosa, fins i tot una mica tibant cap al final —quan discuteixen sobre les relacions de Catalunya amb Espanya— és la de Miquel Batllori.

Com que es tracta d'entrevistes, hi ha un ús nombros d'apel·lacions que sovint exerceixen de marcadors interactius. Una de les que més destaca és *home*, però no sols és un element que crida l'atenció del receptor, sinó que realment, en la majoria d'ocasions, esdevé un instrument modalitzador que expressa reticència, rebuig, matisació, aclariment o negació: «J. T. (Josep Termes). Realment, l'Església és un poder fàctic políticament important. J. V. (Jordi Vendrell). *Home*, hi ha una bona escola» (p. 13). Calsamiglia i Tusón (1999: 249) l'anomenen *marcador reactiu*. El pronom personal *tu* reflecteix una utilització semblant, ja que no implica merament una crida al receptor, sinó que més aviat constitueix un element modalitzador que expressa sorpresa o també reticència: «Que el Barça, com que és en un moment de creixement econòmic i de socis, els fot negres, *tu*; i només falta que guanyi!» (p. 20) «ostres, *tu!*» (p. 29). Altres formes apel·latives amb idèntica funció modalitzadora són «ves» (p. 27), «¿eh?» (p. 28), «Escolta» (p. 31), «mira, va» p. 33), «Manoi» (p. 33). En general, tots aquests apel·latius es podrien englobar sota la denominació genèrica de marcadors discursius, ja que realitzen una funció modalitzadora compartida amb altres elements com ara *vaja*: «he arribat a extrems surrealistes que, *vaja*, un tractat de comerç em diverteix més que la novel·la més entretinguda del món» (p. 38), «Apa, paio!» (p. 59), «noi» (p. 83).

També hi ha fórmules que expressen rutines de parla, per exemple, a fi d'expressar acceptació: «I tant!» (p. 25), «Eh, que sí?» (p. 35), «Ja ho crec» (p. 35); sorpresa: «Que fort!» (p. 83); desaprovació: «Va, home, va!...» (p. 89); sorpresa: «Caram» (p. 140). D'altra banda, hi ha algun moment en què es canvia de registre per expressar ironia, com en aquest fragment en què Ramon Barnils adopta el llenguatge dels homosexuals referint-se en femení als homes: «Totes les reines (en

Costa, en Sagarreta, en Manuel Campo, en Sòria) som filles de la Manela» —de Manuel Ibàñez Escofet— (p. 54). La ironia també s'aconsegueix amb el canvi de llengua: «J. V. ¿Quin país? R.B. “¿El nuestro?” J. V. “El suyo”, vols dir» (p. 55); «Si tu substitueixes estat Espanyol per Espanya tindries que el “*quefe*” de l’“*estado español*” és el “*quefe*” de “*España*”, que és un títol una mica estrany, ¿oi?» (p. 165); «Jo, davant d'aquesta gent, *chapeau, tanto de capello*» (p. 208).

3.2. Prohibit als pares: *la veu marginal dels joves*

Aquest és un llibre firmat per Josep Lobató, presentador del programa de ràdio del mateix nom durant unes quantes temporades i emès en Ràdio Flaixbac des de 2003. Es tracta d'un espai adreçat a joves, que hi poden participar enviant les seves consultes, sobretot sexològiques, mitjançant telèfon, missatges de text o missatges escrits en el fòrum. El llibre està estructurat en capítols dedicats a un tema relacionat amb el sexe i té, doncs, un caràcter divulgatiu. Està organitzat en seqüències textuais explicatives que fan servir l'esquema típic de pregunta i resposta. Les preguntes són les que els mateixos radiooients van formular en el seu moment al programa. Al seu torn, les respostes corresponen a les dels conductors —entre altres, Josep Lobató— i d'altres radiooients i, en ocasions, es completen amb alguns consells. Les respostes estan escrites en un registre estàndard formal, mentre que les preguntes dels joves, o bé estan escrites en el llenguatge característic dels missatges de text i dels correus electrònics, o bé apareixen transcrits en estàndard.

Hi ha una interessant motivació sociolingüística que explicaria la inserció dels missatges dels joves tal com els van formular en el seu moment, segons explica l'autor en el pròleg. Els creadors de *Prohibit als pares* pretenien oferir «un punt de trobada per comportar-se com realment són, parlar com parlen habitualment i dir el que realment pensen» (LOBATÓ, 2005: 12). Així, «L'argot del carrer (de vegades inintel·ligible) va ficar-se en els estudis del passeig de Gràcia i va impregnar el programa» (LOBATÓ, 2005: 9). Ara bé, resulta curiós el comentari de l'autor quan afirma que «Hem volgut, però, posar una

mica de *seny* i per això, entre les respostes, hi trobareu alguns consells i explicacions *més serioses* de les que esteu acostumats a escoltar al programa» (LOBATÓ: 2005: 12-13) (subratllat nostre). No cal dir que aquestes explicacions estan escrites en un registre absolutament formal. Per tant, el registre propi dels missatges de text, dels correus electrònics i, en general, de l'argot juvenil, transmet la veu pròpia dels joves, sense filtracions ni depuracions pròpies del registre formal, típic dels adults, seriós, regulat, convencional, oficial. La veu dels joves, esbojarrada, desviada de la norma escrita culta i de les regles de la correcció política, de la cortesia, en forma de faltes d'ortografia, dialectalismes, vulgarismes i dedicada a temes relegats al comentari privat com el sexe, s'oposa així a la veu dels adults. La variació diacrònica —parlars generacionals— s'uneix, per tant, a la variació funcional —registre dels nous mitjans tecnològics.

Taula 1. Variació diacrònica

<i>Varietat juvenil</i>	<i>Varietat dels adults</i>
Informal	Formal
Vulgarismes i disfemismes	Eufemismes
Dialectalismes i col·loquialismes	Estàndard
Escriptura fonètica i ortografia simplificada	Escriptura ortogràfica estrictament regulada
Temes indecorosos	Correcció ètica i moral
Ús de les noves tecnologies (xat, SMS, correu electrònic)	Canals convencionals

Evidentment, aquestes característiques són en bona mesura tòpiques, és a dir, cenyides al tòpic sobre la figura del jove i sobre la figura de l'adult. Però, si més no, informa sobre aquest mateix tòpic que circula en la nostra societat i que es pot explotar, en el cas del programa de ràdio i del llibre a què ha donat origen, per tal de captar un lector juvenil, gràcies a la identificació que establirà amb la imatge del jove que projecten, sobretot, en oposició al tòpic sobre la figura *repressora* de l'adult —pare, mare, professor.

Són diverses les característiques lingüístiques dels enunciats que fan servir el registre dels xats, els correus electrònics i els missatges de text, gèneres freqüentats pels joves. En general, aquesta varietat es caracteritza pel caràcter transgressor, el ludisme, l'aproximació a la llengua col·loquial —dialectalismes, barbarismes, vulgarismes, expressivitat i diversos trets fonètics com ara elisions, afèresis, síncopes i allargaments vocàlics. Pel que fa a les fórmules de salutació, hi ha el vocatiu «ei». Les apel·lacions són variades: «guapo» (p. 30), «xato» (p. 31), «gent» (p. 33). El terreny de l'ortografia és el que més es presta a la innovació i genera un model basat en la pronunciació i les abreviatures: l'adopció de la *k* com a substitut de la *c* i la *q* com a sons velars: «kmes», «klces» (p. 15); la supressió dels accents i les dièresis i dels guionets i els apòstrofs: «clitoris», «posarse» (p. 15); l'aprofitament del nom de les lletres per a escurçar les paraules: «d» (p. 15).

Quant a la fonètica, hi ha nombroses elisions consonàntiques i vocàliques: «sabe» (p. 47), «mlt» (p. 15) —*molt*—, «Scolta» (p. 37); allargaments vocàlics «mooolt» (p. 31); supressió de la hac muda: «Ola» (p. 37); simplificació de síl·labes: «wapus»; simplificacions de dígrafs: «vax» (p. 57), «ans» (p. 89); abreviatures: «Sk» —*és que*— (p. 37), «k» —*que*— (p. 43), «xo» —*però*— (p. 43); adjunció del mot àton al tònic: «nose» —*no sé*— (p. 37); ioditzacions i, en general, mostres d'escriptura fonètica: «io» —*jo*— (p. 43), «makus» —*macos*— (p. 47), «mu» —*m'ho*— (p. 47). L'expressivitat aconseguida gràcies a l'entonació i la gestualitat en la llengua col·loquial es resol amb l'abús dels signes d'exclamació, reduplicats: «Estic desesperada!!». També s'usen les majúscules: «PICA MOLT!!!!» (p. 20); onomatopeies: «Mmm...» (p. 30), «ehem» (p. 43), «Bufff!» (p. 100). Els punts suspensius expressen igualment una enunciació modalitzada, és a dir, no tant una informació que es deixa en l'aire perquè és fàcilment inferible, sinó més aviat l'actitud de desconcert, d'indignació o d'altres estats d'ànim: «Tinc catorze anys i des de fa cinc mesos tinc la menstruació, però aquest mes m'ha sortit d'un color marronós, no semblava sang...» (p. 21).

El lèxic és absolutament col·loquial, farcit de barbarismes excepte els termes d'especialitat referits a la sexologia: «tetes» (p. 15), «peres» (p. 18) —*mamelles*—, «trempe» (p. 19), «titoles» (p. 29), «polla» (p. 31), «el meu nen» (p. 31), «tita» (p. 31), «cua» (p. 31), «es fa una palla»

(p. 32), «arma» (p. 33), «no et ratllis» (p. 34), «xuscar» (p. 34), «no treia suc» (p. 34), «la tranca» (p. 34), «t'escorres» (p. 35), «liu» —*embo-lic*— (p. 37), «pelant-me-la» (p. 39), «castanya» (p. 51), «xulo» (p. 53), «enrotllar» (p. 58), «va molt a sac» (p. 58), «carda» (p. 63), «gatillasos» (p. 65), «lesbi» —*lesbiana*— (p. 76); el pronom neutre «lo» (p. 15) i paràfrasis buides «era un *no sé què* transparent» (p. 22).

3.3. Hem de parlar: *l'auge del monòleg humorístic*

Aquest és un dels onze llibres publicats per Andreu Buenafuente i constitueix una selecció dels monòlegs dels diferents programes televisius que ha presentat en els darrers anys. El model de llengua d'aquests textos i, en general, dels seus programes, ha provocat una forta polèmica a causa de la inserció de fragments en castellà, barbarismes, grolleries, vulgarismes i referències culturals espanyoles. El model lingüístic representat per Buenafuente s'entén com un intent de captar una audiència que s'expressa en castellà i que és jove o que, en general, no s'identifica amb un model de llengua culte i depurat ni tampoc amb els referents exclusius de la cultura catalana. Alhora, la mescla de llengües es pot interpretar com una paròdia del discurs oficialista i mediàtic espanyol —per exemple, la publicitat—, que posa en evidència el desequilibri entre el castellà i el català, és a dir, el bilingüisme social. De fet, el recurs al castellà per parodiar és un dels elements humorístics més presents en la llengua col·loquial. En els monòlegs de Buenafuente, a més, es parodia també l'ús de l'anglès, del francès i d'altres llengües associades als tòpics de modernitat o l'elegància, tal com han fixat la publicitat, la literatura, el cinema i la televisió.

Els monòlegs són textos escrits per a ser dits i, convertits en llibre, també per a ser llegits. Es tracta d'un gènere argumentatiu que exposa una reflexió humorística sobre una notícia d'actualitat o sobre un fet determinat. En els programes televisius, els monòlegs encapçalaven l'emissió com a obertura i oferien una versió esbojarrada de la realitat. Des del punt de vista lingüístic, els programes de Buenafuente —i, en general, els de la productora El Terrat— incorporen al model de llengua de Televisió de Catalunya una novetat que s'afegeix a la diversifi-

ció de varietats que pretén oferir aquest mitjà de comunicació, bàsicament a partir de locutors provinents de diferents àrees del domini lingüístic —varietats diatòpiques— i de programes en què el català col·loquial —varietat diafàsica— emergeix en tota la seva naturalitat, cosa que implica la desviació de la norma culta. Tant les varietats diatòpiques com les diafàsiques superen l'estricta divulgació d'un únic model de llengua —estàndard oral i formal basat en el català central— que s'exhibia en tota mena de programes, des de noticiaris fins a sèries de televisió. Deixant de banda les opinions polèmiques, aquesta diversificació de models de llengua constitueix una innovació en la televisió catalana que dona representativitat, d'aquesta manera, a més varietats lingüístiques i, per tant, amplia i diversifica també els receptors potencials del canal a partir del criteri geogràfic, cultural i lingüístic: catalanoparlants de diferents regions, televidents de nivell cultural distint i fins i tot castellanoparlants.

La transgressió de les normes que regulen el discurs escrit és encara més forta quan aquests textos són editats en forma de llibre i està titllada d'*incorrecció*. Aquesta incorrecció consisteix en la inclusió de castellanismes, col·loquialismes i dialectalismes lèxics que afecten l'adequació textual. De tota manera, en els monòlegs analitzats, la presència de barbarismes i col·loquialismes no és tan marcada i, en alguns casos, ni tan sols sistemàtica. Probablement, l'efecte sobre el receptor és major que la quantitat real.

Els barbarismes que hi ha en els monòlegs de Buenafuente són els mateixos que es poden trobar en el català col·loquial i molts pertanyen a l'argot, que està basat en el castellà. Cal remarcar que el canvi de registre, com s'ha indicat anteriorment, és un recurs humorístic moltes vegades: «trunyo» (p. 22), «carinyo» (p. 23), «demés» (p. 23), «vale» (p. 24), «vidilla» (p. 25), «joééé!» (p. 25), «sarro» (p. 26), «raros» (p. 26), «chorro» (p. 27), «lingotasso» (p. 27), «carajillet» (p. 30), «hasta» (p. 31), «jefe» (p. 35), «algo» (p. 36), «bueno» (p. 36), «marrón» (p. 38), «asquerós» (p. 42), «guarro» (p. 42), «callos» (p. 43), «xupitos» (p. 43), «ojo» (p. 45), «sustos» (p. 47), «gusanillo» (p. 47), «columpis» (p. 52), «monos» (p. 52), «lo» (p. 53), «capullo» (p. 54), «follón» (p. 55), «brillo» (p. 56), «alfombretes» (p. 57), «quartet» (p. 57), «curren» (p. 59), «puesto» (p. 62), «apretar-te» (p. 64), «rato» (p. 72), «gi-

lipolles» (p. 72), «a lo millor» (p. 72), «bolso» (p. 83), «revistero» (p. 89), «parxes» (p. 90), «pardillo» (p. 91), «seguro» (p. 93), «recados» (p. 96), «no-sé-quantos» (p. 96), «simpa» (p. 96), «manguera» (p. 97), «palillo» (p. 99), «pringat» (p. 100), «corte» (p. 105), «enterant» (p. 123), «vint-i-pico» (p. 129), «bodorrios» (p. 131), «tiren els tejos» (p. 132), «tardon» (p. 153), «patxorra» (p. 154), «enxufat» (p. 154), «gorron» (p. 156), «catxondo» (p. 164), «bitxos» (p. 167), «tronxant-se» (p. 170). A vegades, alguns castellanismes estan transcrits adaptant-los a la pronunciació oriental, per remarcar-ne el valor humorístic: «nudillus» (p. 142).

Els col·loquialismes incorporen marcadors discursius del tipus *coi*» (p. 21), «cony» (p. 22), «ai» (p. 23), «hosti» (p. 30), «collons» (p. 30), «uf» (p. 52), «vaja» (p. 53), «clar» (p. 81); paraules apocopades: «cole» (p. 25), «pelli» (p. 49), «súper» (p. 96); apel·lacions: «tio» (p. 26), «paio» (p. 27), «fotia» (p. 29), «guapo» (p. 30), «putejadets» (p. 44), «guiri» (p. 50), «pispar» (p. 59), «guai» (p. 64), «pinyo» (p. 65), «dropo» (p. 77), «bufa» (p. 81), «em cago» (p. 90), «hòsties» (p. 98); onomatopèies: «nyigo-nyigo-nyigo» (p. 36), «puaf» (p. 56), «txan» (p. 95), «clacaaa» (p. 141), «fiu» (p. 143); renecs: «cagundé» (p. 70), «cabró» (p. 90), «merda» (p. 106); repeticions emfàtiques: «Jo tenia un amic que t'omplia de gargots el primer que trobava a mà. Tot, tot, tot» (p. 74).

Entre els fenòmens col·loquials, destaquen algunes estructures sintàctiques com ara les el·lipsis i les frases introduïdes amb la conjunció *que* amb valor consecutiu: «A mi em fa molta ràbia quan el mecànic obre el capó del cotxe i et diu: “Això ho ha tocat un altre!” *Que* et vénen ganes de dir-li: “Miri, és el mateix que penso al llit amb la meua dona, i jo callo”» (p. 22). També hi ha un altre fenomen interessant consistent a segmentar una oració per crear un efecte humorístic: «Un dels moments més crítics arriba a l'hora d'aguantar el bolso a la nòvia, mentre s'emprova les coses. L'agafes amb la punta dels dits i allunyat del cos. Com si et fes fàstic. Perquè quedi ben clar que no és teu» (p. 83). De tota manera, des del punt de vista de la cohesió, els monòlegs són textos ben travats, ja que usen connectors per a introduir les diferents parts: «una de les coses», «a més», «un altre tema», «com deia».

Una altra característica col·loquial freqüent és la utilització de la segona persona del singular amb valor impersonal que, a més, accen-

tua el caràcter interactiu dels monòlegs: «Mires els teus germans i tenen una altra cara. Jo què li dic, a aquest tio? Improvises: “Què, com va el col·legi?” I ell: “No ho sé”» (p. 164). També és rellevant l'ús de fraseologismes, molts provinents del castellà col·loquial: «t'agafen en bragues» (p. 23), «mal rotllo» (p. 26), «costa un ou» (p. 53), «a tot drap» (p. 55), «per un tub» (p. 85), «s'agafa abans un mentider que un coix» (p. 87). El caràcter interactiu està reflectit a partir de les partícules apel·latives o marcadors metadiscursius «oi» (p. 22) i «eh» (p. 22). Finalment, els fenòmens entonatius es representen en el text escrit a partir de la sil·labació: «U-na mor-te-ra-da» (p. 21); i també de l'allargament vocàlic: «ràbiaaaaaa» (p. 30).

4. CONCLUSIONS

La simbiosi oral / escrit es produeix sobretot en el llenguatge o registre dels nous mitjans de comunicació electrònics, propiciada pel naixement de nous gèneres com ara el xat, el correu electrònic i els missatges de text. La transgressió de l'escriptura en aquests gèneres és major que la que s'observa en els llibres mediàtics. Els usuaris joves infringeixen la rigidesa de les normes escrites, pretenen obtenir una comunicació més expressiva que tradueixi l'espontaneïtat de l'oral i col·loquial i, a més, fan d'aquest registre una senya d'identitat. Mantenir aquestes característiques en els llibres mediàtics respon a una voluntat de no treure credibilitat a l'obra.

En canvi, els llibres mediàtics es basen sovint en guions previs i presenten, doncs, coherència i cohesió textuals. La informalitat s'hi assoleix conservant els fenòmens d'interactivitat de la llengua col·loquial i oral —apel·lacions, dítics, vocatius, salutacions— i la infracció de l'adequació textual es detecta, sobretot, en el lèxic —barbarismes, vulgarismes, dialectalismes, col·loquialismes. Aquesta manca d'adequació al registre formal, oral o escrit, es deu a diferents motius: d'una banda, es pot tractar d'un recurs humorístic —canvi de registre—; d'una altra, constitueix una estratègia persuasiva que facilita la identificació d'un lector o oient jove gràcies a un llenguatge informal que crea una relació de *pseudointimitat* amb el presentador i altres

personatges del programa. També en molts casos hi ha un intent d'actualització de l'estàndard escrit a un tipus de llengua oral més funcional, pròxima al català parlat i apta per a la comunicació de masses. Fins i tot, en alguns llibres mediàtics es detecta una noció àmplia de les fronteres literàries que abraça els nous gèneres audiovisuals.

ANTONI MAESTRE BROTONS
Universitat d'Alacant

5. BIBLIOGRAFIA

- Ramon BARNILS, Quim MONZÓ i Jordi VENDRELL, (2001): *El lloro, el moro, el mico i el senyor de Puerto Rico*, Barcelona, Empúries, 2a ed.
- Margarida BASSOLS, Albert RICO i Anna M. TORRENT, (2007): *Les estratègies i els recursos expressius en els magazins radiofònics*, «Quaderns del CAC», núm. 28, ps. 63-77.
- Margarida BASSOLS i Mila SEGARRA [ed.] (2009): *El col·loquial dels mitjans de comunicació*, Vic, Eumo.
- Margarida BASSOLS i Anna M. TORRENT (2007): *El català dels xòumans. Empàtia lingüística amb el receptor*, dins *Actes del Tretzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, II, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, ps. 29-42.
- Andreu BUENAFUENTE [et al.] (2001): *Hem de parlar. Més monòlegs de «La cosa Nostra»*, Barcelona, Columna.
- Helena CALSAMIGLIA i Amparo TUSÓN, (1999): *Las cosas del decir*, Barcelona, Ariel.
- Maria Josep CUENCA (2007): *Repetició consecutiva i idiomàticitat*, «Zeitschrift für Katalanistik», núm. 20, ps. 189-219.
- Rolf KAILUWEIT (2002): *Català heavy - català light: una problemàtica de la «lingüística de profans»*, «Zeitschrift für Katalanistik», núm. 15, ps. 169-182.
- Josep LOBATÓ, (2005): *Prohibit als pares*, Barcelona, La Magrana.
- Antoni MAESTRE (2006): *Humor i persuasió: l'obra periodística de Quim Monzó*, Alacant, Universitat d'Alacant.
- Josep M. MESTRES (2003): *L'expressió escrita de l'oralitat*, dins Joan MARTÍ I CASTELL [et al.], *L'oralitat i els mitjans de comunicació*, Barcelona, IEC, ps. 73-136.
- Quim MONZÓ (2003): *Els empestats, El tema del tema*, Barcelona, Quaderns Crema.

- Anne O'KEEFE (2006): *Investigating Media Discourse*, Londres / Nova York, Routledge.
- Walter J. ONG (1987): *Oralidad y escritura*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica.
- Lluís PAYRATÓ (1996): *Català colloquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València, 3a ed.
- Marta TORRES i Lluís PAYRATÓ (2003): *El català dels joves en els xats, correus electrònics i missatges a mòbils: ¿una nova varietat colloquial?*, dins Vicent MARTINES [et al.], *Llengua, societat i ensenyament*, III, Alacant, IIFV, ps. 317-334.